

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرگ اوپک

◇
گزیده پژوهش‌های جهان: مرگ اوپک

بررسی و نظارت: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران -

معاونت پژوهشی

مترجم: محدثه حیدری

تاریخ انتشار: ۹۵/۵/۱۶

تلفن و دورنگار: ۷ - ۸۸۷۰۶۲۰۵

صندوق پستی: ۳۸۴۹ - ۱۵۸۷۵

نشانی اینترنت: www.tisri.org

کلیه حقوق مادی و معنوی این گزارش متعلق به مؤسسه تهران است. تکثیر، انتشار و یا واگذاری آن به دیگران به هرصورت و بدون اجازه کتبی این مؤسسه مجاز نمی‌باشد.

مرگ اوپک^۱

سازمان کشورهای صادرکننده نفت مرده است؛ عربستان سعودی این سازمان را کشت. هم‌اکنون اوپک همچون یک زامبی بی‌دندان است که توجهات بسیاری را به خود جلب می‌کند، اما در عمل فاقد هرگونه تأثیر و کارایی است.

برخی بر این باورند که اوپک تنها به یک دلیل ساده زندگی خود را از دست داد. این سازمان هرگز آن کارایی لازم را که انتظار می‌رفت نداشت و در واقع، یک کارتل نبود که قدرت انحصاری بازار را در اختیار داشته باشد. هرکس که ایده‌ای غیر از این دارد، مسلماً به‌طور اشتباه به قدرت بازار عربستان توجه داشته است.

قدرت عربستان سعودی بسیار گسترده است و تولیدکننده مسلط بر بازارهای نفتی است؛ لذا تصمیمات اقتصادی و سیاسی این کشور به اقتصاد انرژی جهانی شکل می‌دهد. در صورتی نقش عربستان حفظ خواهد شد که پادشاه این کشور نقش اعراب را در تعیین نفت خام جهانی زنده نگه دارد.

البته بازیگران جدید در بازی تولید نفت آسیب‌هایی را به عربستان سعودی وارد خواهند ساخت، اما پادشاه عربستان تاکنون با اقدامات مدیریتی خود از هرگونه ضربه جدی جلوگیری نموده است.

برای مثال، انقلاب انرژی شیل در آمریکا تأثیر بین‌المللی گسترده‌ای داشت، تأثیری بسیار گسترده‌تر از آنچه انتظار می‌رفت. برای نیم قرن، میزان تولیدات نفتی حوزه آتلانتیک بسیار بیشتر از میزان مصرفش بود، در حالی که حوزه پاسیفیک تنها به یک زمین دامپینگ

1. Anas Alhajjhi, The Death of OPEC, Project Syndicate, 26 Jul. 2016.

نفت خام مبدل شد.

افزایش تولید نفت شیل سبب شد اعضای اوپک همچون: الجزایر، آنگولا و نیجریه بخش مهمی از بازار خود، در ایالات متحده از دست بدهند. این انقلاب با توجه به کیفیت نفت خام کشورهای چون: کویت، عراق و عربستان سعودی تأثیر چندانی بر آنها نداشت. این درحالی بود که آنگولا، الجزایر و نیجریه نفت خام شیرین را با کیفیتی مشابه نفت شیل تولید می‌کردند. هنوز هم بسیاری از پالایشگاه‌های ایالات متحده به نفت خام ترش‌تر و سنگین‌تر خاورمیانه نیاز دارند؛ در نتیجه، نفت عربستان سعودی همچنان امنیت خود را در بازار ایالات متحده حفظ کرده است.

این امر می‌تواند نشانگر شکست‌ناپذیری عربستان سعودی باشد. درمقابل، عربستان بازار خود را در کشورهای واردکننده نفت در آسیا که در تلاشند برخلاف آمریکا نفت خام موردنیاز خود را از شرق آفریقا تأمین کنند از دست داده است.

تحریم‌های غرب علیه روسیه به دنبال حمله این کشور به اوکراین و تلاش در راستای ضمیمه ساختن کریمه در سال ۲۰۱۴ بازار نفت آن را تحت تأثیر قرار داده و نفوذ روسیه در چین را متأثر ساخته است. چین با تعیین کمترین قیمت برای انرژی روسیه بیشترین بهره را از وضعیت ناامیدی کرملین می‌برد. بعد از ورود آسان به آسیا، کمپانی‌های روس تلاش دارند تا بازار دست پایین هند و اندونزی (دو کشوری که مخالف استراتژی عربستان هستند) را به تصرف خود درآورند.

عربستان سعودی در دو سال گذشته به‌وضوح اعلام کرده بود که سهم خود را از بازار انرژی از دست نخواهد داد و آن را با هیچ کشوری سهیم نخواهد شد. این کشور قصد دارد به مبارزه در راستای حفظ جایگاه پیشین خود نه تنها در حوزه نفت خام، بلکه در تولیدات نفتی، گاز مایع طبیعی، و پتروشیمی ادامه دهد.

برای نیل به این هدف، عربستان جنگ تعیین قیمت را به‌راه انداخته و در این جهت، افزایش تولید و خارج کردن رقبای ضعیف‌تر را هدف قرار داده است.

در ابتدا، عربستان سعودی صنعت شیل را هدف گرفته، اما استراتژی آن برای افزایش تسلط بر بازار جهانی انرژی به مرور زمان تحلیل رفته است. درنهایت، از روی ناچاری عربستان سعودی به‌زور همه کشورهای اوپک را وارد جنگ قیمت ساخت. زمانی که تولید نفت به اوج خود رسید، بخش‌های پایینی اوپک از بازار خارج شدند؛ زیرا اعضای اوپک

مجبور بودند با یکدیگر وارد رقابت قیمتی مستقیم گردند.

در نشست آوریل ۲۰۱۶ اوپک در دوحه، شکاف داخلی در بین اعضا به شکل دردآوری قابل مشاهده بود. در آن نشست، قرارداد ثابت نگه‌داشتن تولید نفت از هم پاشید. عربستان سعودی اعلام کرد که تولید را متوقف نمی‌سازد، مگر اینکه ایران نیز به این کار مبادرت ورزد. اما ایران که مثل روسیه بر اثر تحریم‌های غرب بخش بزرگی از سهم خود را از بازار از دست داده، از توقف تولید امتناع کرد. سایر تولیدکنندگانی که سهم بازار خود را در ایالات متحده از دست داده بودند نیز اعلام نمودند که تولید خود را متوقف نخواهند ساخت.

عربستان سعودی درصدد است که قیمت پایین نفت، و سهم خود را در بازارهای آسیا و اروپا حفظ کند و بر این باور است که سازمان اوپک، که با اولین تحریم نفتی اعراب در سال ۱۹۷۳ به جهان تحمیل شد و از آن زمان به بعد، به‌عنوان سپری در برابر سیاست‌های نفتی استفاده می‌شود، دیگر کارایی چندانی ندارد. با انقلاب شیل در ایالات متحده ناکارآمدی اوپک نمایان شد و عربستان سعودی به این نتیجه رسید که این مخلوق ارزش زنده نگه‌داشتن ندارد.

البته این به آن معنا نیست که امیدی به همکاری در حوزه انرژی وجود ندارد. عربستان سعودی هم‌اکنون در حال ایجاد تغییری بزرگ در سیاست‌های خارجی خود در حوزه انرژی و اقتصادی است. نمونه این سیاست‌ها خصوصی‌سازی قریب‌الوقوع سهم شرکت آرامکو است که قرار است ظرفیت پالایش آن گسترش یابد.

همه این فرضیات بر این گمانند که رقابت در بازار انرژی از حوزه نفت خام به محصولات پالایش‌یافته تغییر خواهد کرد. این امر چه‌بسا فرصت‌های جدیدی را برای همکاری ایجاد کند؛ تولیدکنندگان با ظرفیت بالای پالایش و ذخیره‌سازی می‌توانند نفت را از تولیدکنندگانی که چنین ظرفیت‌هایی ندارند خریداری کنند.

تغییر از رقابت در حوزه نفت خام به حوزه فرآورده‌های نفتی تأثیر قابل‌توجهی بر بازارهای جهانی نفت و صنایع مربوط به آن همچون حمل‌ونقل خواهد داشت. درنهایت، این امر منجر به افزایش کارایی بازار نفت خواهد شد و قابلیت تولیدکنندگان را در مقابل نوسانات بازار افزایش خواهد داد. از این‌رو اگر عربستان بتواند با بهره‌گیری از تازه‌ترین فناوری‌ها، خود را در زمره تولیدکنندگان نفت خام و مواد پالایش شده قرار دهد، باز خواهد توانست بر بازار مسلط شود.